

Oslon yliopiston suomalais-ugrialaisten kielten vakinaisen professorinviran perustaminen ja täyttäminen.

Oslon yliopiston suomalais-ugrialaisten kielten henkilökohtaisen professorin Konrad Nielsenin tultua täysinpalvelleeksi professorinvirka muutettiin v. 1946 vakinaiseksi ja julistettiin haettavaksi. Virkaa hakivat tohtorit Knut Bergsland ja Asbjörn Nesheim. Hakijain pätevyyttä arvostelevan komitean jäseniksi yliopisto kutsui prof. Björn Collinderin Upsalasta, prof. Paavo Ravilan Turusta sekä professorit Nils Lidin, Alf Sommerfeltin ja Hans Vogtin Oslost. — Virittäjän toimitus on saanut käytettäväkseen asiantuntijain lausunnot, jotka seuraavassa julkaistaan maist. MATTI SADENIEMEN alkuperäisistä, osittain norjan-, osittain ruotsinkielisistä asiakirjoista suomentamina.

Asiantuntijakomitean lausunto Oslon yliopiston suomalais-ugrilaisten kielten professorinviran hakijoista.

Historiallis-filosofiselle tiedekunnalle.

Suomalais-ugrilaisten kielten professorinviran hakuajan päätyttyä on ilmaantunut kaksi hakijaa, yliopiston stipendiaatti toht. Knut Bergsland ja toht. Asbjörn Nesheim.

Allekirjoittanut komitea on tarkastanut hakijoiden tutkimukset ja lausuu:

Molemmat hakijat on katsottava päteviksi suomalais-ugrilaisten kielten professorinvirkaan. Arvojärjestyksen suhteen komitea on jakautunut kahteen ryhmään, professorit Collinder ja Ravila asettavat toht. Nesheimin ensimmäiselle ja toht. Bergslandin toiselle sijalle, kun taas professorit Lid, Sommerfelt ja Vogt asettavat ensimmäiselle sijalle toht. Bergslandin ja toiselle toht. Nesheimin. Hakijain ansioiden tarkemman erittelyn suhteen viittaamme lausunnon kolmeen liitteeseen. Komitea haluaa yksimielisesti tähdentää, että molemmat hakijat ovat ansioituneita tutkijoita, joiden pysyvä kiinnittäminen Yliopiston toimintaan olisi erittäin tärkeää. Katsoen siihen, että Norjalla on alueellaan huomattava lappalainen väestöryhmä, ja katsoen Norjan suuriin perinteihin Lapin kielen ja kulttuurin tutkimuksessa komitea pitäisi erittäin valitettavana, jollei Yliopistossa olisi tilaa molemmille tutkijoille.

Oslossa, maaliskuun 10 päivänä 1947

BJÖRN COLLINDER NILS LID PAAVO RAVILA
ALF SOMMERFELT HANS VOGT

3 liitettä: Professorien Collinderin ja Ravilan lausunto.
Professorien Sommerfeltin ja Vogtin lausunto.
Professori Lidin lausunto.

LIITE 1.

Professorien Collinderin ja Ravilan lausunto.

Tohtori Bergslandin ko. professuurin alaan kuuluvat tutkimukset.

»Det samiske slektskaps- og svogerskapsordsystem» käsittää n. kolme painoarkkia. Uno Harvaan liittyen tekijä tutkii lappalaista sukulaisuusnimistöä uralilaista vertaustaustaa vastaan. Etelälapin osalta hän rakentaa omille tarkoille Rörosin seudulta tekemilleen muistiinpanoille. Hän on tehnyt mielenkiintoisia havaintoja, ja hänen hypoteettinen selvityksensä ikivanhan nimistön kehityksestä lapissa, varsinkin sen keskeisillä alueilla, on selvästi ajateltu, vaikka se ei olekaan täysin todistusvoimainen tai edes kauttaaltaan vakuuttava. Olisi ollut toivottavaa, että tekijä ei olisi pysytellyt kielellisissä vertailuissaan samoissa puitteissa kuin Harva; ainakin olisi unkarilainen nimistö ollut otettava huomioon. Tutkimus todistaa tarkkuutta ja aiheeseen eläytymistä.

Tutkimuksessa »L'alternance consonantique date-t-elle du lapon commun?» tekijä koettaa saattaa todennäköiseksi, että lapin astevaihtelu on syntynyt vasta aikana, jolloin eteläisimmät lappalaismurteet (Etelä-Tärnan murre ja sen eteläpuolella puhutut) jo olivat eronneet muista. Taitavasti polemisoitujen aikaisempia tutki-

joita vastaan hän osoittaa, että muutamat todisteet, joita on esitetty kantalapissa vallinneen kvalitatiivisen astevaihtelun oletuksen tueksi, ovat vailla todistusvoimaa. Tässä on tutkimuksen olennainen ansio. Sitä vastoin hän ei ole osoittanut, että ne (Uumajanjoen eteläpuoliset) murteet, joissa astevaihtelua ei esiinny, tässä suhteessa olisivat kantalapin kannalla. Tekijä väittää itse, että hän toisin kuin edeltäjänsä on ottanut huomioon tutkimiansa ilmiöiden maantieteellisen taustan — mutta itse asiassa on laita päinvastoin. Tekijä, joka ei tunne Uumajanjoen pohjoispuolella puhuttuja murteita eikä näytä olevan tietoinen siitä, että Pohjois-Tärnan murre vain vähän eroaa saman pitäjän eteläosassa puhutusta, ei ole muodostanut mielipidettä siitä, miten hänen teoriansa kannalta on selitettävä se seikka, että heti Uumajanjoen pohjoispuolella astevaihtelu esiintyy v a i n e i-lyhyen vokaalin jäljessä — ilmiö, joka tähän asti vallinneen käsityksen kannalta ei tuota minkäänlaista vaikeutta.

Tekijää on innostanut Kettusen teoria, että kantasuomessa ei ollut astevaihtelua. Se arvostelu, jonka hän tämän vuoksi antaa Kettusen metodista päinvastaista mielipidettä puolustaneiden tutkijain kustannuksella, lienee katsottava harkitsemattomaksi. Lienee myös huomautettava, että hän ilman tarpeellista kritiikkiä hyväksyy Steinitzin vokaaliteorian pohtiessaan eteläläpin vokaalinpituuksia.

Toht. Bergslandin väitöskirja »Röros-lappisk grammatikk» on tekijän oman ilmoituksen mukaan ensi sijassa »Et försök på strukturell språkbeskrivelse», kuten alotsikko kuuluu. Tekijä on ennen kaikkea halunnut osoittaa, kuinka kielioppi on kirjoitettava, olipa kyseessä mikä kieli hyvänsä. Mutta kun hän on ottanut tehtäväkseen soveltaa Hjelmslevin koulun ohjelmaa lapin kieleen, olisi epäilemättä ollut edullisempaa hänen päätarkoituksensa kannalta valita jokin tunnetumpi lapin murre, esim. Ruijan-lappi. Ei saata odottaa, että kukaan tutkija, joka ei ennakolta hyvin tunne etelälappia, voi itsenäisesti muodostaa mielipidettä siitä, miten tekijä on tehtävästään suoriutunut. Toisessakin suhteessa on murteen valinta huonosti onnistunut, ajattelipa asiaa sitten päätarkoituksen tai sivutarkoituksen, lapin kielen tutkimisen, kannalta. Rörosin-lappi on sekoitus kahdesta eri murteesta, joita tekijä olisi voinut tutkia erikseen Härjedalenissa ja Jämtlandissa, eikä kumpikaan murre pääse oikeuksiinsa tekijän systeemissä.

Deskriptiivisessä suhteessa tutkimuksessa on eräitä ilmeisiä puutteita. Erinäisissä kohdissa ei systeemiä ole voitu soveltaa johdonmukaisesti, muutamissa muissa kohdissa tekijä on väkisin pakottanut kielen systeemiinsä. Mitään periaatteellisesti uutta ei tämä tutkimus tuo eteläläpin äänne- ja muoto-opin tuntemukseen.

Pitkin koko esitystä tekijä liikkuu asettamiensa rajojen ulkopuolella ehtimiseen katkaistessaan esityksensä tehdäkseen kielihistoriallisia syrjähyppyjä. Nämä syrjähyppyt ovat melkein kauttaaltaan reunahuomautuksen luonteisia, vailla elimellistä yhteyttä kielen kuvaukseen. Väliin ne eivät sisällä muuta kuin tekijän ilmoituksen aikomuksestaan ottaa ao. ilmiö historiallisesti tutkittavakseen. Nämä reunahuomautukset todistavat, että tekijä tuntee vertailevan urallaisen kieliopin probleemien-asettelut, ja väliin hänen ajatuksensa ovat mielenkiintoisia ja huomion arvoisia.

Kielihistorialliset kommentaarit olisivat olleet paremmin paikallaan, jos tekijä olisi asettanut sekä koko Rörosin-lapin että yksityiset kuvatut ilmiöt murremaantieteelliseen yhteyteensä. Tähän tekijä ei ole kyennyt. Hänen lapin, erityisesti ns. Uumajan-lapin murteiden tuntemuksensa on riittämätön, ja hänen lausumansa murremaantieteellisissä kysymyksissä ovat erheellisiä.

Tämä tutkimus todistaa tarkkuutta aineksen keräyksessä — sitä osoittavat myös tekijän julkaisemat Rörosin-lapin tekstit, joita erikoisiin olosuhteisiin katsoen on

pidettävä hyvin laajoina ja sisällökkäinä — ja huomattavaa ajatuksen voimaa systemaattisessa muotoilussa. Se antaa myös hyviä toiveita hedelmällisistä tuloksista vertailevan uralilaisen kielentutkimuksen alalla.

Toht. Nesheimin tieteellinen tuotanto.

Väitöskirja »Der lappische Dualis mit Berücksichtigung finnisch-ugrischer und indo-europäischer Verhältnisse» on merkittävin toht. Nesheimin toistaiseksi julkaistamista tutkimuksista. Teoksen painopiste on niissä osissa, joissa käsitellään lapin suhteita. Pääatarkoitus on ollut aikaansaada deskriptiivinen ja historiallinen selvitys duaalisten suffiksien esiintymisestä ja funktiosta lapissa; sen ohessa tekijä on omistanut tarkkaa huomiota myös muille lapissa esiintyvillä kakseuden ilmaisimille. Tekijä on tässä tutkimuksessa astunut alalle, jota uralilaisten kielten kohdalta tähän asti on vähän viljelty. Hän on selvinyt tehtävästään hyvin ja on terveellä ja varmalla metodilla saavuttanut huomattavia tuloksia. Tutkimus todistaa perusteellista Ruijan-lapin tuntemusta, ja tekijä on tunnollisesti käyttänyt hyväkseen muiden lapin murteiden tuntemukseen vieviä painettuja lähteitä.

Historiallisessa selvityksessään tekijä on asettanut lapin ilmiöt laajempaan yhteyteen ennen kaikkea tekemällä vertailuja obin-ugrilaisiin kielisiin, joissa duaali niinkään on säilynyt, mutta myös esittämällä valaisevia lauseopillisia ilmiöitä niistä suomalais-ugrilaisista kielistä, joissa duaalia ei ole. Hän on myös tarkastellut aihettaan yleisempää taustaa vastaan. Johdantona esitetty selvitys tärkeimmästä, mitä on kirjoitettu duaalista yleensä ja indo-eurooppalaisen kielikunnan ja muidenkin kielten duaalista, ei tosin osoita kovinkaan perusteellista tietämystä eikä syventymistä aiheeseen, mutta ei käsityksemme mukaan toisaalta anna aihetta painaviin huomautuksiinkaan.

Yksityisiä kielihistoriallisen todistelun kohtia vastaan voidaan huomautuksia tehdä. Erityisesti on sanottava, että tekijä on epäilemättä erehtynyt, kun hän sen perusteella, että duaalin esiintyminen lapissa on suppeata, tekee vastaavan historiallisen johtopäätöksen pluraalin suhteen.

Kirjan lopussa oleva lyhyt poleeminen esitys perustuu olennaiselta osaltaan väärinkäsitykseen, mutta se sisältää kuitenkin huomioita, joilla on hyvin positiivinen arvo.

Tekijä on kyennyt jaoittelemaan laajan aineksen johdonmukaisella ja selkeällä tavalla, ja hänen esityksensä on esikuvallisen selvä.

Lyhyessä artikkelissaan »Koaffixet n i den lappiske possessive deklinaasjon» toht. Nesheim osoittaa huomionarvoista tieteellistä ambitiota. Hänen käsiteltäväksi ottamansa kysymys kuuluu uralilaisten kielten muoto-opin eniten keskustelua herättäneihin. Nesheimin antama selitys on itsenäinen ja hyvin mielenkiintoinen. On mahdollista, että hänen mainitsemansa syntaktiset suhteet ovat näytelleet pääosaa tai ainakin huomattavaa osaa useissa uralilaisissa kielissä todetun ja todennäköisesti ikivanhan n -koaffiksien erikoiskäytön kehittymisessä. Joka tapauksessa toht. Nesheim on antanut selityksen, jota ei voida sivuuttaa.

Käsikirjoituksensa olevalla »Lappisk fiske och fisketerminologi» -nimisellä tutkimuksellaan toht. Nesheim on huomattavasti lisännyt tieteellisiä ansioitaan. Kalastuksella on keskeinen asema primitiivisessä suomalais-ugrilaisessa ja erikoisesti lappalaisessa kulttuurissa, mikä näkyy jo siitä, että se on melkein ainoa ala, jolla suomalais-ugrilaiset kansat ovat olleet antavana puolena suhteissaan naapurikansoihin. Vaikka eräitä huomautuksia voitaisiin tehdä yksityisiä etymologioita ja äänne-

historiallisia hypoteeseja vastaan — niinpä tekijän mietteet $f \sim v$ -vaihtelusta tuskin pitävät paikkaansa — saattaa epäilemättä sanoa, että kaiken kaikkiaan on kysymyksessä solidi teos, joka todistaa perusteellista lukeneisuutta ja tervettä arvostelukykä.

Hakijoiden vertailu.

Hakijoiden tuotanto — siltä osaltaan, joka liikkuu professuurin alalla — on kvantitatiivisesti samaa suuruusluokkaa. Vertailua helpottaa se, että heidän eri opinnäytteensä ovat olennaisesti rinnakkaiset (jollei ota huomioon Bergslandin tekstijulkaisua, joka tietenkin on melko huomattava lisäansio).

Mitä molempiin väitöskirjoihin tulee, niin Nesheimin on etupäässä historiallis-komparatiivinen, Bergslandin taas pääasiassa systemaattis-deskriptiivinen. Sikäli kuin niitä voi suoraan verrata, Nesheimin tutkimus epäilemättä merkitsee runsaampaa lisää yleensä uralilaisten kielten ja erikoisesti lapin tuntemukseen, eikä se kuten Bergslandin anna aihetta painaviin huomautuksiin. Nesheimin esitys on mallikelpoisen selvä, Bergslandin on hyvin vaikealukuinen spesialisteillekin, eikä tämä olennaisesti tai ainakaan kokonaan johdu siitä, että tutut asiat asetetaan uuteen ja outoon valoon.

Uralilaisessa muoto-opissa on n -koaffiksilla tärkeä osa; vielä tärkeämpää osaa näyttölee astevaihtelu uralilaisessa äännehistoriassa. Tässä ovat molemmat tutkijat, kumpikin tahollaan, vieneet tutkimusta eteenpäin. Molemmissa tapauksissa käsitellään mielenkiintoista yksityiskohtaa. Nesheim on tässä edellä metodinsa varmuuden ja harkintakykynsä ansiosta.

Kielentutkijalle, jonka erikoisalana on lappi, on reaaliasiain tuntemus hyvin tärkeä. Hakijat ovat tällä alalla antaneet kumpikin pätevän opinnäytteen. Nesheimin tutkimus on laajempi ja itsenäisempi; hän ansaitsee erikoisen tunnustuksen siitä, että pahemmitta erehdyksittä on selviytynyt niistä monista etymologisista kysymyksistä, jotka tämä etnografis-terminologinen tutkimus on asettanut hänen ratkaistavakseen.

Pätevyys.

Professuuriin liittyy velvollisuus opettaa suomea ja lappia. Mikäli katsotaan tällä myös tarkoitettavan sitä, että tulevien pappien ja virkamiesten on edelleen kuten tähänkin asti saatava toimintaa varten Finmarkin fylkessä toivottava kielellinen ennakkovalmennus yliopistossa, lienee käytännöllinen suomen ja lapin kielen taito katsottava välttämättömäksi pätevyysvaatimukseksi. Toht. Bergsland ei ole käsillä olevien asiakirjojen mukaan osoittanut, että hän täyttää tämän ehdon. Mitä toht. Nesheimiin tulee, hän on osoittanut omaavansa tyydyttävän suomen kielen taidon, ja hänen monivuotinen, hyväksi arvosteltu toimintansa Konrad Nielsenin lapin sanakirjan aputoimittajana todistaneen jo sellaisenaan, että hän hallitsee perusteellisesti Ruijan-lapin.

Mikäli mainitun käytännöllisen kielitaidon vaatimuksen voi jättää sivuun, saamme lausua, että molemmat hakijat ovat professorinvirkaan pätevät.

Hakijoiden keskinäinen järjestys.

Edellä esittämämme perusteella annamme toht. Nesheimille selvän etusijan sopivaisuudessa haettuun virkaan, ja asetamme siis hakijat seuraavaan järjestykseen:

- 1) Toht. Nesheim.
- 2) Toht. Bergsland.

Oslossa maaliskuun 10 päivänä 1947

BJÖRN COLLINDER

PAAVO RAVILA